

1941 Storfossen i Homla stoppet tysk fly

”Das geht nicht”. Feldtweber og annenpilot Johann Schweers forventer ingen bekreftelse på sin antagelse. Fra venstresete hører han nemlig samtidig at skipperen snakker med seg selv, et lavt - men umiskjennelig: ”Scheisse...” - så noe om ”verdamter Tal”. Werner Hoffman gjør et par raske utslag på stikka. Han registrerer nok utbruddet fra sin annenflyger, og er fullstendig klar over at dette ikke var som verken planlagt eller forventet. Selvransakelsen kommer til overflaten samtidig som han i løpet av ett tidels sekund omgrupperer alternative flygeruter. Men han innser raskt at det ikke nytter å snu, flyet får ikke tilstrekkelig løft, dalen er trangere enn antatt. Skulle ikke dalen flate ut og åpne seg mot Selbusjøen? ”Hoher Berg voraus”, skriker Schweers til ham, som om Hoffmann ikke for lengst hadde sett både bergskrenten og fossen i elva. Fossen i seg selv var et majestetisk syn, skjønt her var det fullstendig underordnet. Nå var både fossen og bergveggen til høyre selve ”dødens gap”. Dit skulle han i alle fall ikke. Han var knapt 30 år, og aktet ikke å bli et offer i den helvetes krigen her nord i ødemarken. Tankene spilte av en bit av hans ungdomsliv. Han så for seg de der hjemme. Samtidig jobber andre deler av hjernen med det logiske, sin opplæring, erfaring - en kabal som raskt ble omsatt i risikoanalyser. For et millionte dels sekund møter han blikket fra sin venn og medpilot. Det blir ikke sagt mer. De vet begge hva som måtte komme. De vet begge hvilke brytere som må slås av. Redselen var plutselig borte, - dette så typiske for dyktige utøvere. De kan være redde før og etter, men ikke når noe bare må gjøres. De var for godt

drillet til det. Sjekklisterne stod med ett foran dem. Armer og fingrer søkte de rette grepene. De så ikke hva de slo av og på. De visste bare at de tok for seg de rette bryterne helt instinktivt. De visste begge at en sving ville resultere i at flyet ”stallet”, og som ville ende i den sikre død for dem alle. Hoffmann hadde kun en ting å gjøre. Han måtte få av hastigheten, få ut all motstand (drag/garbage) - samtidig som full motorkraft ble opprettholdt - og så sette flyet ned. Mens de siste sekunder hadde rast av sted, og

ovennevnte hadde tatt form i hodet hos begge flygerne – hadde øynene allerede sett etter en nødhavn. Men de fant ingen. De var kommet for nære fossen. Berget til høyre lyste blått som et slags troll hentet fra eventyrbøkene. Skogen stod tett og grønn i en bratt åsside til venstre. Bak i kabinen hørtes utbrudd. Hoffmann og Schweers omtrent skriker i munnen på hverandre: ”Festhalten! Wir stürzten ab!”, hvis adresse var nettopp til alle der bak. Werner Hoffmann svinger alt han kan til venstre, de første tregreinene skraper mot buken. Fossegrimen slengte den store flymaskinen inn i trollskogen.

Samtidig som dette dramaet finner sted, sitter den 25-årige Johan Estensen Fossen ved kjøkkenbordet og ser utover mot Dølan. Han hadde nettopp kommet hjem fra arbeid. Til stede var fru Kjellrun (født Vuttudal den 27.juni 1919) og deres vel 8 måneder gamle datter, Marit Helene (d. nyttårskvelden 1981). Nå satt den lille familien på tre og spiste middag. Johan synes han hører en motorlyd som øker i omfang, og plutselig ser han et fly som kommer flygende i noen mindre svinger oppover dalen. Det er lavt, veldig lavt. ”Hva i helvete...” han spretter opp av stolen, og ser at flyet er under høyden til sommerfjøset på Dølan. ”Det kjæm itj sæ over Storfossen”, utbryter han – han er allerede på vei ut.

På låvetaket på Dølan sitter far og sønn Engan og tar seg fem minutter. De hadde stått på hardt en økt for å utnytte dagslyset. Snart ville dagen begynne å ebbe ut. De oppfatter en brummelyd, og titter opp i himmelen, men verken ser eller helt skjønner hvor lyden kommer fra. På denne måten kommer de litt på etterskudd gjennom iakttagelsen. For plutselig varsler sansene om at lyden kommer nedenfra, og de ser brått et stort svart fly som farer forbi på vei rett inn mot fossen. Forfjamselsen var så stor at de knapt registrerer at flyet hiver seg rett bort i åskammen øst for fossen.

Datoen er onsdag 8. oktober 1941. Stedet er Storfossen ved Dølan ca. 5 km sør av Hommelvik. Posisjon: N 63.22.511 E 010.46.958. Klokken er omtrent 1730 og et fly fra Luftwaffe styrter i den bratte fjellsiden knappe hundre meter nordøst av selve fossen, ovenfor det lokalbefolkningen kaller for "Mittifossen". Om bord var følgende crew: Fw Werner Hoffmann, Fw Johann Schweers f.1916, Fw Helmut Heins f.1915, og Fw Helmut Davedeit f. 1910. Dertil kommer et ukjent antall passasjerer, tyske soldater, trolig kunne det være nærmere 15 stk ombord. Flyet var en Junker 52 /3mg5e(See) med konstruksjonsnummer 6968, tilhørende Transportstaffel 1./KGr.zbv 108 som hadde tatt av fra sin base i Hommelvik. En må gå ut i fra at vindretningen var sør - sørøst siden flygeren valgt å ta av innover land. Bølgene var muligens for store utenfor Svartneset. Hva den virkelige årsaken til havariet var, vil kun bli gjetting – men en kan ikke se bort i fra en viss "overlast". Situasjonen ble ytterligere forverret da muligens vinden avtok i selve dalføret, ja - kanskje snudde den til medvind, og flygeren fikk verken det ønskede eller nødvendige løftet. Bernhard Engan (f.1927) fortalte meg en vakker høstdag i 2006 at han erindrer at det ble sagt at en av motorene hadde stoppet. Sannsynligheten er stor for at flygeren tok feil dalføre.

Johan Fossen så tydelig at flyet hadde styrtet. En stor røyksopp kom fra åstedet. At vraket ikke tok fyr, er i seg selv et lite under, men indikerer også at flygerne hadde fått tid til å foreta de nødvendige nødprosedyrer. Johan la på sprang, og sammen med Henrik Sneisen var han blant de første som kom frem til vraket. Samtidig kom også Bernhard Engan. Han husker at cockpiten var revet av, og lå litt for seg selv fra flykroppen. Flygerne satt fortsatt i flyet, og var som ei stor blodkake. Et forferdelig syn. De var garantert døde, mente nok Johan da han trakk seg litt tilbake. Det er klart at et slikt syn brenner seg inn på netthinnen. Men faktisk var det et annet syn som gjorde mer inntrykk. Da Johan og Henrik kom bort til flykroppen, satt det en kjempestor kar på en stubbe og spiste. "Hvordan kunne han klare det opp i dette kaoset, og ut i fra hva han nettopp hadde vært med på?", spør Johan (91) der vi sitter i romjula hjemme på Fossen og snakker om hendelsen. Dette har Johan lurte på mange ganger. "Kanskje var han i sjokk"?, spør nå jeg – og så lar vi bare spørsmålet bli hengende i lufta. For øvrig var det 7 - 8 andre som også satt utenfor flyet, mens noen lå hardt skadet inne i selve flycabinen. Johan forteller at han uheldigvis kom bort i foten til en av disse, som skrek noe forferdelig. Han var nok hardt skadet. Crewet havnet på sykehus i Trondheim. Fw Helmut Heins døde i 1973 i Rathenow, Fw Helmut Davedeit i 1994 i Bönen og Fw Johann Schweers døde i 1997 i Syke.

Olaf og Bernhard Engan hadde klatret ned fra taket på Dølan. De hørte rop fra skogen, og kort tid etterpå kom et par karer gående langs gjerdet mot gården. Bernhard sprang bortover til vraket, og ble gående der en stund og tilfredsstillte sin nysgjerrighet. Han var besatt av både frykt og spenning, slik nok enhver 14-åring ville ha følt det. Bernhard husker den dag i dag at en av passasjerene (sivil) hadde en genser med Selbumønster. Bernhard ble gående i området inntil den tyske offiseren som var ansvarlig for redningsarbeide, kom til havaristedet.

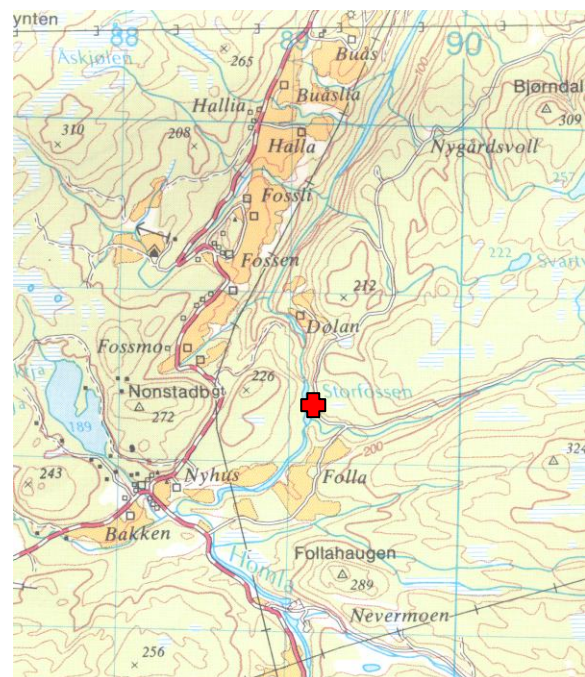
Offiseren var temmelig full, og da han ropte Bernhard til seg, ble tenåringen redd og stakk hjem så fort han kunne.

Et par av tyskerne som var med om bord tok seg raskt over til Fossen, hvor de hadde telefon - og fikk alarmert om ulykken. Etter hvert kom det tyskere opp fra Hommelvik, blant annet den lokalbefolkningen kalte for "kommandanten". Han ledet arbeidet og beordret 4 - 5 stykker med hest til å kjøre de skadede vekk. Samtidig stoppet kommandanten alle sivile biler, og fikk folk ned til vraket for å hjelpe til. Blant annet Per Balstad som var på vei til Selbu. Per forsøkte å slippe unna, ved å fortelle at han hadde med "en tulling" som han skulle sette av opp i Selbu. Men det hjalp ikke.

Den tyske kommandanten var synlig beruset. Noen ville ha det til at han var alkoholiker. Johan Fossen syntes nettopp det virket noe komisk opp i all elendigheten. Offiseren kommanderte så godt han kunne, og etter hvert ble de skadede brakt over dalen til de ventende sykebilene. Enkelte røster vil ha det til at noen foreslo å lempe de sårede tyskerne ut i elva da de ble båret over brua. Men da reagerte "hu Donta" på Fossen gård (Jonetta Fossen), som sa det slik: "Det får nå være som det vil, men de er mennesker de også".

Tyskerne opprettet en redningsentral i ene rommet på Fossen gård. Her hadde de nemlig telefon, og fra dette rommet styrte den fulle tyskeren sine tropper. Blant annet fikk han sendt oppover fem brennvinflasker fra Hommelvik, slik at kommandoledeelsen hadde noe å styrke seg på. Det tok omkring fjorten dager å få demontert flyet og fraktet det ned til sentrum. Bernhard Engan mener at de sprengte flyet. Olaf Engan og Iver Fossen ble utkommanderte til å frakte vrakdelene over dalen med hest. Til sammen var det en vaktstyrke på sju mann som passet på flyet - og som holdt til på Fossen gård. De fikk

tilkjørt mat fra Hommelvik hver dag. Ja, det var et yrende liv på gården disse to ukene "beleiringen" vedvarte. En måned etter at de forlot gården fikk Ivar Fossen betaling fra gjestene. For ett rom med telefon fikk han kr 14,50 ut i fra at satsen for leie av ett rom pr. måned var kr 30. Nå var dette sannelig ikke mye for hele sju mann som trampet ned huset, samt ringte ubegrenset med telefonen, men som Iver selv sa det: *"Vi kunne nok ha klaget over dette, men vi var alle glade over å bli kvitt dem."*

Og hvordan gikk det så med piloten som hadde så mesterlig - og heldig nok - reddet livet til om lag 17 personer? For med *"ærefrykt for livet"* må vi vel si det slik, til tross for at han nok flygermessig selv hadde satt seg i den uheldige situasjonen, hvor utføret var en total bom hva gjaldt "climbgradient". Werner Hoffmann, som var født den 11. mai 1910 i Köslin i Pommeren (Koszalin i Polen), ble likevel så brutalt innhentet den 13. november året etterpå. Da omkom han i et annet flyhavari i Tangedalskaret, ca. 15 km vest for Solheim i Sogn og Fjordane, under en flyging fra Ålborg med destinasjon Tromsø. I dag hviler han på Havstein kirkegård i Trondheim. Hva gjelder Johann Schweers, synes papirer å indikere at han senere ble tatt (skutt ned?), da det ifølge WAST heter seg at han slapp fri fra krigsfangenskap den 6. november 1948, hvilket kanskje skulle bety at han var på Østfronten.